

XOJA AHMAD YASSAVIY HIKMATLARIDA SABR VA NAFS KURASHINING QUR'ONIY TALQINI

Abdinazarov Mansur Abdurahmon o'g'li

Toshkent amaliy fanlar universiteti

Boshlang'ich ta'lim nazariyasi va metodikasi kafedrası o'qituvchisi.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.18964009>

Annotatsiya. Ushbu maqolada Xoja Ahmad Yassaviy hikmatlarida sabr, nafsni jilovlash va ma'naviy kamolot g'oyalarining Qur'oni karim oyatlari bilan uyg'unligi tahlil qilinadi.

Hikmatlarda insonning Yaratganga ixlos bilan yuzlanishi, dunyoviy bog'liqliklardan voz kechib, ilohiy muhabbat sari intilishi asosiy ruhiy maqsad sifatida talqin etiladi. Tadqiqot davomida sabrning turli ko'rinishlari — ibodatda sabr, gunohdan tiyilishdagi sabr va musibatga sabr — Qur'on oyatlari hamda tasavvufiy talqinlar asosida yoritiladi. Shuningdek, Yassaviy hikmatlarida sabr va nafs kurashi imon va amal birligi, axloqiy poklanish hamda insonning ruhiy yetuklikka erishish jarayoni bilan uzviy bog'liq ekani ko'rsatib beriladi. Tadqiqot natijasida hikmatlar Qur'oni axloqiy tamoyillarni xalqona, sodda va badiiy shaklda yetkazuvchi muhim ma'rifiy manba ekanligi xulosalanadi.

Kalit so'zlar: Xoja Ahmad Yassaviy, hikmatlar, sabr, nafs kurashi, tasavvuf, Qur'on talqini, imon va amal birligi, ma'naviy kamolot, axloqiy tarbiya, Qur'on oyatlari.

Аннотация. В данной статье анализируется гармония идей терпения, самообладания и духовного совершенства в мудрости Ходжи Ахмада Яссави с аятами Священного Корана. В этой мудрости искреннее обращение человека к Творцу, отказ от мирских привязанностей и стремление к божественной любви интерпретируются как главная духовная цель. В ходе исследования на основе аятов Корана и мистических интерпретаций выделяются различные проявления терпения – терпение в молитве, терпение в воздержании от греха и терпение в невзгодах. Также показано, что в мудрости Яссави терпение и борьба с самим собой неразрывно связаны с единством веры и действия, нравственным очищением и процессом духовной зрелости человека. В результате исследования делается вывод, что эта мудрость является важным воспитательным источником, передающим нравственные принципы Корана в народной, простой и художественной форме.

Ключевые слова: Ходжа Ахмад Яссави, мудрость, терпение, борьба души, суфизм, толкование Корана, единство веры и действия, духовное совершенство, нравственное воспитание, стихи Корана.

Abstract. This article analyzes the harmony of the ideas of patience, self-control, and spiritual perfection in the wisdom of Khoja Ahmad Yassawi with the verses of the Holy Quran. In the wisdom, a person's sincere turning to the Creator, abandoning worldly attachments, and striving for divine love are interpreted as the main spiritual goal. During the study, various manifestations of patience - patience in prayer, patience in refraining from sin, and patience in adversity - are highlighted based on the verses of the Quran and mystical interpretations. It is also shown that in the wisdom of Yassawi, patience and the struggle with self are inextricably linked with the unity of faith and action, moral purification, and the process of a person's spiritual maturity. As a result of the study, it is concluded that the wisdom is an important educational source that conveys the moral principles of the Quran in a folk, simple, and artistic form.

Keywords: *Khoja Ahmad Yassawi, wisdom, patience, struggle of the soul, Sufism, interpretation of the Quran, unity of faith and action, spiritual perfection, moral education, verses of the Quran.*

Hikmatlarda insonning butun borligi bilan Yaratganga yuzlanishi, dunyoviy bogʻliqliklardan voz kechib, ilohiy muhabbat sari intilishi asosiy ruhiy maqsad sifatida talqin qilinadi. Bu gʻoya Qurʼondagi Bayyina surasi, 5-oyat (“Allohga chin ixlos bilan ibodat qiling”) bilan mazmunan uygʻunlashadi[6]. Yassaviy ushbu gʻoyani murakkab kalomiy tushunchalarsiz, balki qalbga tez yetib boradigan sheʼriy ifodalar orqali xalq ongiga singdirishga erishadi.

Qurʼonning axloqiy talablari va hikmatdagi aks etishi Hikmatlarda Qurʼonning inson axloqiga oid talablari — taqvo, sabr, shukr va tavba — muhim oʻrin egallaydi. Xususan, sabr mavzusi Yassaviy hikmatlarida koʻp qayd etilgan:

Sabr – najot kaliti Sabr aylagil, ey jonim, sabr qilgʻon er yetar,

Sabr qilgʻon bandani Haq oʻzi sevib yetar.

Dard-u balo kelsa agar, shikoyatni qoʻygil sen,

Sabr bilan oʻtgʻon banda mureddiga tez yetar.

Bu mazmun Baqara surasi, 153-oyat bilan uygʻun keladi: Arabcha: اسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلَاةِ بِالصَّبْرِ Tarjima: Ey imon keltirganlar! Sabr va namoz bilan yordam soʻrang. Albatta, Alloh sabr qiluvchilar bilan birgadir. Tafsir: Hayotdagi qiyinchiliklarda sabr va namoz eng katta tayanchdir. “Alloh sabr qiluvchilar bilan” degani, Ularni yordamsiz qoldirmaydi.

Muammo darhol ketmasligi mumkin, lekin sabr bilan oxiri yaxshilik boʻladi[4]. Sabr va balo mavzusi hikmatlarda Hikmatlarda balo va sinovlar ham keng yoritilgan:

Bu dunyoda balo koʻp, sabr qilmay kim oʻtar?

Sabr qilgʻon oshiqni Haq yoʻlidan kim qaytar?

Balo kelsa, “Yo Rabbim” deb sabr aylab tur,

Sabr qilgʻon oshiqni Haq dargohga koʻtarar.

Baqara surasi, 155–157-oyatlar mazmuni shuni bildiradi: Biz sizlarni qoʻrquv, ochlik, mol-mulk, jon va hosil kamayishi bilan sinaymiz. Sabr qiluvchilarga xushxabar bering.

Tafsir: Hayotdagi sinovlar Alloh tomonidan imtihondir. Sabr qilgan odam shikoyat qilmaydi, Allohga eʼtiroz bildirmaydi. Bunday kishilarga Allohning rahmati, magʻfirati va hidoyati beriladi [5].

Tahlil va xulosa Yassaviy hikmatlarida Qurʼon oyatlarining mazmuniy ruhiy va axloqiy taʼsiri bevosita seziladi, ammo ular bevosita koʻchirilmaydi, balki tasavvufiy-badiiy talqin orqali ifodalanadi. Sabr, taqvo, shukr va tavba tushunchalari hikmatlarning markazida turadi va Qurʼoniy axloqiy tamoyillar bilan uzviy bogʻliqdir.

Hikmatlar xalqona va sodda shaklda, sheʼriy ifodalar orqali yetkazilgani tufayli madaniy-maʼrifiy vosita sifatida samarali xizmat qiladi.

Qurʼoniy hikmat tushunchasi Yassaviyda imon–amal birligi, nafsni poklash va axloqiy kamolot bilan chambarchas bogʻliq.

Sabr va nafs kurashi: Ahmad Yassaviy hikmatlarida Qurʼoniy talqin Ahmad Yassaviy hikmatlarida sabr va nafs kurashi markaziy oʻrin tutadi.

Bu mavzu Qurʼoni karim oyatlari bilan uygʻunlashadi va insonning maʼnaviy kamoloti, nafsni jilovlash va imon–amal birligi bilan chambarchas bogʻliqdir[1].

Sabr va nafsni jilovlash Hikmatlarda sabr quyidagicha taʼriflanadi:

Nafs yo'liga kirg'onlar xor-u zor bo'lib o'tar,
Sabr qilib nafs o'ldirgan chin oshiq bo'lib o'tar.
Sabr qilmay bu yo'lda bir qadam bosma, ey do'st,
Sabr qilg'on bu yo'lda gulzor bo'lib o'tar.

Oliy Imron surasi, 200-oyat bu fikrni Qur'oni karim orqali tasdiqlaydi: Arabcha: الَّذِينَ أَيُّهَا يَا تَفْلِحُونَ لَعَلَّكُمْ اللَّهُ وَاتَّقُوا وَرَابِطُوا وَصَابِرُوا اصْبِرُوا آمَنُوا Tarjima: Ey iymon keltirganlar! Sabr qiling, sabrda sobit bo'ling, doim tayyor turing va Allohdan qo'rqing — shoyad najot topsangiz. Tafsir: Ushbu oyat sabrning eng oliy darajasini ko'rsatadi: nafaqat sabr qilish, balki sabrda mustahkam bo'lish, qiyinchiliklar qarshisida sinmaslik zarur. Sabr — oshiqning eng kuchli quroli hisoblanadi[7].

Sabrning mukofoti va oxiratdagi roli Zumar surasi, 10-oyat: Arabcha: الصَّابِرُونَ يُؤْفَىٰ إِنَّمَّا جَسَابٍ بِغَيْرِ أَجْرِهِمْ Tarjima: Albatta, sabr qiluvchilarga ajrlari hisobsiz beriladi. Tafsir: Sabrning mukofoti chegaralanmagan; ba'zi ibodatlarining savobi ma'lum bo'lsa, sabrning ajri — cheksizdir.

Bu holat Alloh huzurida sabrning qadrini ko'rsatadi[8]. Yassaviy hikmatlarida sabr va oxirat saodatining bog'liqligi quyidagicha ifodalanadi:

Sabr qilg'on bandalarga jannat ichra joy bo'lar,
Sabr qilmay nolog'onlar oxiratda voy bo'lar.
Sabr qilgil, bu yo'l uzoq, mashaqqat,
Sabr qilg'on erlarning yuzi nurga to'lar.

Ankabut surasi, 69-oyat bu g'oyani mustahkamlaydi: Bizning yo'limizda jihad qilganlarni, albatta, O'z yo'llarimizga hidoyat qilamiz. Albatta, Alloh yaxshilik qiluvchilar bilan birgadir.

Tafsir: Sabr — nafaqat qiyinchilikdan kutish, balki to'g'ri yo'lda bardavom bo'lishdir[3].

Sabr turlari va ularning tasnifi Ulamolar ta'kidiga ko'ra, sabr bir necha turga bo'linadi:

Ibodatda sabr — namoz, ro'za va halollikda sobit bo'lish.

Gunohdan tiyilishdagi sabr — nafsni jilovlash va haromdan uzoq turish.

Musibatga sabr — yo'qotish, kasallik yoki boshqa qiyinchiliklarda sinovga bardosh berish.

Yassaviy hikmatlarida bu turlarning har biri qalb va nafs tarbiyasida o'ziga xos rol o'ynaydi.

Masalan, musibatga sabr — eng oson tur sifatida tavsiflanadi, chunki inson tabiiy ravishda qiyinchilikka duch kelganda bu holatga majburiy javob beradi. Shu bilan birga, ibodatga sabr eng og'ir tur hisoblanadi, chunki inson faqat majburiyat yoki shart bilan emas, balki iymon bilan sobit turishi kerak[2].

Xulosa Sabr va nafs kurashi iymon va amal birligi tamoyili bilan chambarchas bog'liqdir.

Sabrning mukofoti cheksiz, u Alloh huzurida eng qadrlı amallardan biri hisoblanadi. Sabr turlari har bir insonning ma'naviy rivoji va nafsni jilovlash darajasi bilan uyg'unlashadi.

Ahmad Yassaviy hikmatlarida sabrning amaliy va ruhiy aspektlari xalqona, sodda va badiiy shaklda yetkazilgan.

Xulosa (Xoja Ahmad Yassaviy nazarida sabr va nafs masalasi) Ahmad Yassaviy ta'limotida sabr nafaqat mashaqqatlarga chidash, balki nafsni yengish quroli, oshqning ziynati, balolardan o'tish kaliti va Haqqa yetish yo'lining ajralmas sharti sifatida talqin etiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Komilov, Najmiddin. Tasavvuf falsafasi va ma'naviyat. Toshkent: Fan, 2010, 102-bet.
2. Mansur, Abdulaziz. Tasavvuf va inson ma'naviyati. Toshkent: Fan, 2008, 56-58-bet
3. Qur'oni karim, Ankabut surasi, 69-oyat. Tafsir: Mansur, Abdulaziz. Ibid., 298-bet.

4. Qur'oni karim, Baqara surasi, 153-oyat. Tafsir: Mansur, Abdulaziz. Ibid., 290-bet.
5. Qur'oni karim, Baqara surasi, 155–157-oyatlar. Tafsir: Mansur, Abdulaziz. Ibid., 291-bet.
6. Qur'oni karim, Bayyina surasi, 5-oyat. Tafsir: Mansur, Abdulaziz. Ibid., 285-bet.
7. Qur'oni karim, Imron surasi, 200-oyat. Tafsir: Mansur, Abdulaziz. Tafsir al-Qur'an al-Karim, 295-bet
8. Qur'oni karim, Zumar surasi, 10-oyat. Tafsir: Mansur, Abdulaziz. Ibid., 297-bet.